

En urnegrav i Lundby på Tåsinge

Af Jørgen Skaarup

Arkæologiske feltundersøgelser kan i vinterhalvåret ofte være en særdeles kølig affære. Heldigvis har de fleste graveværter forståelse for dette, og mangen taknemmelig udgraver har i tidens løb fået tørt næse og tær op over gæstfri gårdejerers kaffeborde. De derved opnåede personlige kontakter har i adskillige tilfælde på længere sigt vist sig at være værdifulde, ikke bare for arkæologens helbred, men også for hans arbejde, hvilket nedenstående beretning kan være et eksempel på.

I februar 1974 var Langelands Museum i gang med at undersøge en stor senneolitisk hellekiste, der var fremkommet under markarbejde på gårdejer Hans Simonsens ejendom »Højmøllegård« mellem landsbyerne Lundby og Bjerreby på Tåsinge.

Vejret var koldt med temperaturer omkring frysepunktet, og udgravningsholdet tog derfor med tak mod en indbydelse til en kop eftermiddagskaffe på »Højmøllegård«. Under kaffen kom samtalen meget naturligt til bl.a. at dreje sig om oldsager, og gårdejerens søster, pensioneret lærerinde Anne Simonsen, kom da frem med en cigaræske indeholdende et par ornamenterede potteskår. Disse var fremkommet ved gravearbejde i haven til Lundby gamle skole i slutningen af 1940'erne, men de nærmere fundomstændigheder huskede frk. Simonsen ikke længere. Derimod mente hun at erindre, at endnu et par skår af samme kar skulle befinde sig i nu afdøde dræningsmester Karl Kroghs hjem i Lundby.

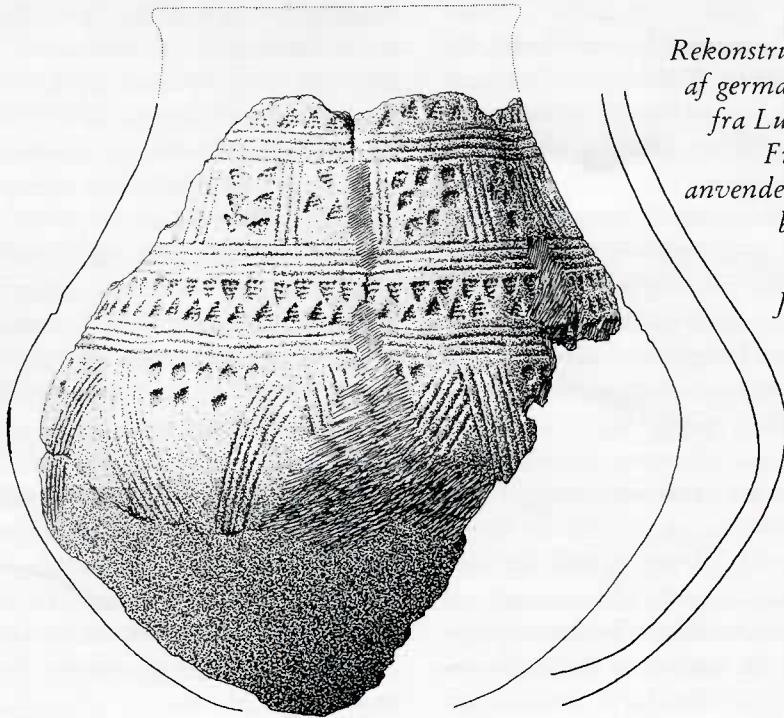

Fig. 1.
Rekonstruktionstegning
af germanertids lerkar
fra Lundby-graven.
Fremstillet med
anvendelse af samtlige
bevarede skår.

Tegning:
Jens Bech. 1:2.

Dette viste sig at holde stik, og de nu ialt fire skår lod sig ovenikøbet sætte sammen til en stor flage af et oprindelig ca. 20 cm højt, rigt udsmykket lerkar.

Interessen var nu i høj grad vakt, for lerkar med denne særprægede form for udsmykning har hidtil været overordentlig sjældne i danske fund. Friske brudflager på skårflagen gav håb om, at der måtte kunne findes yderligere skår af karret, og der indledtes derfor på stedet et samarbejde med en anden af deltagerne i kaffebordet, amatørarkæolog Arne Hansen, Vemmenæs, om efterforskning af disse. Takket være Arne Hansens gode lokal-kendskab lykkedes det i de følgende år ikke blot at opspore og genforene resten af de bevarede skår af karret, men også at sammenstykke dets noget brogede fund-historie, der her skal refereres ganske kort:

Omkring 1947 skulle der lægges kloak-rør ned i haven til Lundby skole. Denne ligger omtrent midt i den gamle landsby på en leret moræneflade, der falder let mod bredden af Lunkebugten 1 km mod øst. Nogle få meter fra skolebygningen fremkom vort lerkar, der iflg. en af finderne, pensionist Karl Lindbjerg, Lundby, stod helt uskadt i en ca. 1/2 m dyb nedgravning i jorden og var dækket af »et lerbælg«, som havde beskyttet dets indhold. Denne tilstand skulle imidlertid ikke vare længe, for da finderne i deres iver efter at tage fundet nærmere i øjesyn prøvede at vippe karret op med en spade, knustes det, og skårene og karrets desværre ikke nærmere beskrevne indhold spredtes i nedgravningen.

Hermed kunne historien, som det desværre så ofte har været tilfældet, meget vel være endt, men heldigvis besluttede finderne at samle de største af skårene sammen, og disse blev efter fyraften delt lige-

ligt mellem arbejdsmændene der havde fundet karret og skolen to lærere. Nogle af skårene er siden blevet overdraget til finderens børn og er ved disses flytning fra hjemmet kommet bort fra øen. Samtlige bevarede skår skulle dog nu være opsporet, og ved sammensætning har de vist sig at omfatte et tilstrækkeligt stort parti af karret til, at dets udseende kan rekonstrueres med fuld sikkerhed (fig. 2).

Der er tale om et ca. 20 cm højt, tykvægget kar med konisk overdelt, der efter al sandsynlighed har været afsluttet i et ret snævert mundingsparti med let udbøjet randlæbe. Det jævnt rundede bugknæk ligger dybt, ca. 7 cm over bunden, der har været lille og flad. Bugdiameteren har været på omkring 20 cm.

Karrets underdel er uornamenteret, men fra bugknækket og opfeft er overfladen helt dækket af stempel- og stregornamentik. Ned over bugknækket er med mellemrum indridset bundter af skrån, hængende vinkellinier, der udgår fra fire tætstillede, vandret omløbende linier ca. 2 cm over bugknækket. Under disse linier findes i mellemrummene mellem vinkellinier to uregelmæssige, vandret anbragte rækker af små rhombiske stempelindtryk med kvadreret bund. Over de fire linier findes et 1,5 cm højt bælte udfyldt af to vandrette rækker af små modstillede trekantstempelindtryk, der ligeledes har kvadreret bund. Herover igen et bælte med fire vandrette linier, 1 cm højt. Over dette parti følger et 2,5 cm højt metopeinddelt bælte bestående af skiftevis fire lodretstillede streger og bredere zoner udfyldt med mere eller mindre uregelmæssigt anbragte trekantstempelindtryk. Herover findes atter et 1 cm højt bælte med fire vandrette linier og endelig over detter rester af en ligeledes vandret grupperet ornamentik bestående af indstemplede trekanter.

Randpartiet mangler, men kan som nævnt rekonstrueres ud fra fund af lignende kar.

Karret er lavet af ret fint magret gods og har en vægtykkelse på $\frac{3}{4}$ cm. Overfladen er ru og noget forvitret med farver, der veksler fra gråsort til rødgul. Sidstnævnte farvetone vidner sammen med forvittringssporene om, at karret efter brændingen har været udsat for en stærk varmepåvirkning. Dette synes, sammenholdt med fundomstændighederne og tilstedeværelsen af svage indvendige sodspor, bedst at kunne forklares ud fra en anvendelse af karret som urne, hvori de endnu hede rester fra ligbålet er blevet hældt. Muligvis har ligbranden også, i lighed med hvad der kendes fra andre tilsvarende gravfund, indeholdt stumper af den dodes gravgods. Svaret på dette og en række andre detailspørgsmål vedrørende begravelsen vil imidlertid først kunne gives den dag, det bliver muligt at foretage en genudgravning af fundstedet, der nu er dækket af en gammel græsplæne. En sådan undersøgelse vil også være nødvendig for at konstatere, om der er tale om en enkelt begravelse, eller om urnegraven indgår i en større gravplads.

Lundby-karret lader sig ud fra formen og ikke mindst den særprægede ornamentik uden vanskelighed henføre til en lille gruppe af stempelornamenterede lerkar, der kan dateres til yngre germansk jernalder, d.v.s. tiden mellem ca. 575 og 800 efter Kristi. I modsætning til alle andre afsnit af vor oldtid har denne periode givet mærkværdigt få fund over næsten hele landet, – kun Bornholm har nogenlunde været i stand til at holde skansen og kan mønstre et helt pænt antal fund. I det fynske område har fundmængden endog været ekstraordinær lille, idet der af fundsteder fra den ca. 200 år lange periode, som omfattes af betegnelsen yngre germansk

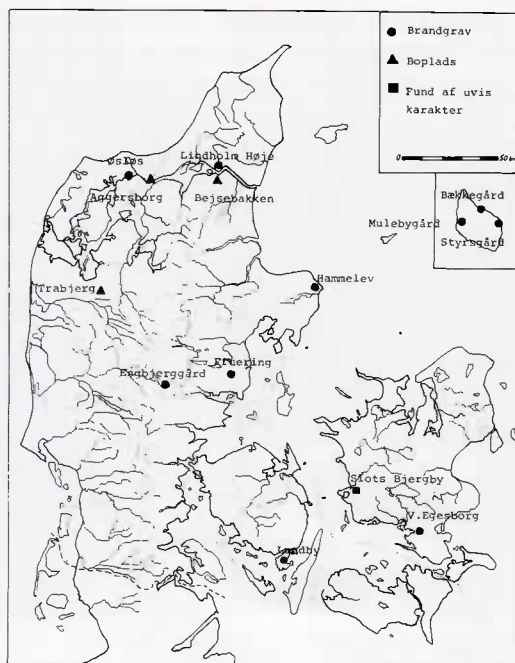

Fig. 2. Udbredelseskort over forekomster af stempelornamenterede yngre germanertids keramik i Danmark.

jernalder, hidtil kun har kunne opregnes fem. Urnegraven fra Lundby udgør således en særdeles velkommen tilvækst.

Parallelmateriale til Lundby-karret er, som nævnt, beskedent. Ialt kendes spredt over hele Danmark 14 lokaliteter med fund af lignende stempelornamenterede lerkar (fig. 3). Kun fire af disse fundsteder har givet mere end et kar. Det drejer sig om gravpladsen på Lindholm Høje og bopladserne på Bejsebakken og Aggersborg – alle i Nordjylland – samt gravpladsen ved Bækkegård på Bornholm. Bortset fra fundene fra Bejsebakken, Trøbjerg og Aggersborg og et mere usikkert fund fra Slots Bjergby ved Slagelse stammer alle de øvrige lerkar fra brandgrave, hvor de enten som i Lundby har været anvendt som urner, eller hvor de sammen med rester af gravgodset har ligget i skår

imellem aske og brændte ben fra ligbålet. De sjældent forekommende skeletgrave fra perioden har hidtil ikke givet fund af denne lerkartype.

Ligesom karrene med undtagelse af enkelte, muligvis lidt yngre, skålformede eksemplarer fra Lindholm Høje og Aggersborg alle synes at være af samme hovedtype, d.v.s. bredbuede vaseformede kar med høje koniske halspartier, udviser deres ornamentik kun ret beskeden variation, idet der dog både forekommer kar med helt fladedækkende udsmykning og kar med ornamentikken begrænset til nogle knopper og lidt vinkelornamentik på bugen samt en enkelt række stempelindtryk på halsen.

Ornamentikken er så godt som altid grupperet i vandrette bæltter, der adskilles af indridsede linier eller vinkelbånd. På de bornholmske kar findes som et særkende for dette område tillige 3 x 3 små knopper i et bælte omkring bugen. De anvendte stempelornamenter har næsten altid geometriske former. Hyppigt er stempelmærkernes bund – således som det også er tilfældet på Lundby-karret – kvadreret eller skraveret. Følgende stempelformer kan udskilles: Rhomber, trekanter, firkanter og cirkler samt kors og S-formede mærker, – sidstnævnte med tværtribet bund. Er formforrådet således begrænset, synes der til gengæld at have været vist stor opfindsomhed og omhu ved udformningen af stemplernes detaljer. Således kan såvel rhombe- som fir- og trekantstemplerne være sammensat af talrige små geometriske figurer, der ved indstempelingen har efterladt ophøjede partier af form som kors, kryds eller rhomber i stempelastrykket. Cirkelindtrykkene kan på lignende vis optræde med et ophøjet midterkors eller være udformet som koncentriske ringe, rosetter m.v.

Inspirationen til lerkarrenes lidt stive stempelornamentik kommer utvivlsomt i første række fra tidens metalarbejder, der er stærkt præget af indstemplede geometriske ornamentter. Denne stil synes at have rødder helt tilbage til Nordens yngre romertid, hvor den er blevet til under indflydelse af karvsnit- og stempeldekorerede senromerske arbejder. Endnu længere tilbage i ældre romertid kan man på nordjyske lerkar træffe indstemplede ornamentter i helt den samme udformning som på visse af de op mod 500 år yngre kar fra germansk jernalder.

Stempelornamentikkens traditioner bagud er altså lange og sejlivede på nordisk grund, og traditionen dør da heller ikke ud med yngre germanertids ophør, men fortsætter anvendt på lerkar og i mere beskeden udstrækning på metalgenstande gennem hele vikingetiden og langt op i middelalderen.

Går vi udenfor Danmarks grænser, finder vi skår af kar med udsmykning svarende til Lundby-karret i Sydnorge, i omegnen af Göteborg og i det østlige Skåne. Disse områder har igennem hele oldtiden haft nær tilknytning til det nuværende Danmark, så dette er der intet mærkeligt i. Heller ikke tilstedeværelsen i en række midt- og nordvesteuropæiske fund fra omkring år 600 af lerkar med lignende stempelornamenter kan undre. Netop i dette tidsafsnit har der kunnet påvises særdeles intensive handelsforbindelser mellem disse områder og Danmark, og det synes derfor meget vel tænkeligt, at årsagen til vore hjemlige pottemagers genopblussede interesse for stempelornamentik ikke alene ligger i beundring for den lokale smeds kunsthåndværksmæssige præstationer, men også forklares ud fra modtagelsen af friske impulser fra disse fremmede egne.